

Száz éve halt meg a Moravcsik Ernő Emil, a Balassa utcai Ideg- és Elme-kórtani Klinika alapítója (1858–1924)*

292

Parcsami Gáborné¹, Réthelyi János¹, Simon Lajos^{1,2}¹ Semmelweis Egyetem Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika, Budapest² Moravcsik Alapítvány, Budapest

Összefoglalás: Ki is volt valójában a Balassa utcai, sokáig Moravcsik Klinikaként is emlegetett intézmény alapító igazgatója? Polihisztor, zseni, vagy sokkal inkább szerencselovag, aki azzal akarta magára terelni a figyelmet, hogy kalapolt magának egy klinikát? Az évforduló kapcsán ennek jártunk utána. Nagyító alá vettük születésétől kezdve a pályáját. Hogyan jutott el a tanszékvezetéstől az Elme- és Idegkórtani Klinika alapításáig? A Klinika minden zugát ő álmodta meg, amely európai viszonylatban is a kor legimpozánsabb és betegbarát klinikája volt. Az épület nemcsak a betegek gyógyulását szolgálta, hanem az orvosok továbbképzését is.

Munkásságából kiemelkednek könyvei és publikációi. Iskolateremtő tevékenységét elemezve láthatjuk, hogy neves pszichiáterek voltak a tanítványai. A kortársaitól ránk maradt jellemzésekből kitűnik, hogy a jóság és szeretet jellemezte. Egy-egy betege gyógyulásának éppúgy tudott örülni, mintha őt magát érte volna valami szerencse. Kevés számban fellelhető levelezéséből legizgalmasabb egyik beosztottjával, Brenner Józseffel, azaz az író Csáth Gézával folytatott levélváltása. Nevét mai napig őrzi a Moravcsik Alapítvány, és ápolja szellemi örökségét.

Kulcsszavak: Moravcsik Ernő Emil; Ideg- és Elme-kórtani Klinika; iskolateremtő; Csáth Géza

Summary: Who was actually the director of the Department of Neurology and Psychiatry at Balassa Street, for a long time also referred to as the Moravcsik Clinic? A polymath, a genius, or rather a knight of fortune who wanted to draw attention to himself by building a clinic for himself? We looked into this on the occasion of his death anniversary. How did he get from the head of the department to the founding of the Psychiatry and Neurology Clinic? He dreamed up every corner of the Department, which was the most impressive and patient-friendly clinic of its time even in European terms. The building was not only used for the recovery of patients, but also for the continuous medical training of doctors. His books and publications stand out from his work. Analyzing his school-creating activities, we can see that his students became famous psychiatrists. From the descriptions left by his contemporaries, it is clear that he was characterized by goodness and love. He could rejoice at the recovery of one of his patients as if he himself had been the lucky one. His correspondence with his most unique colleague, József Brenner, i.e. the writer Géza Csáth, can be found in the archives. The Moravcsik Foundation, a non-profit organization for psychiatric care, preserves his name to this day and nurtures his intellectual heritage.

Keywords: Ernő Emil Moravcsik; Department of Nervous and Mental Medicine; school founder; Géza Csáth

* Az Orvosi Könyvtárak 2024. évi 21. évfolyam 3. számában megjelent tanulmány kibővített változata.

Út az elmeorvoslásig

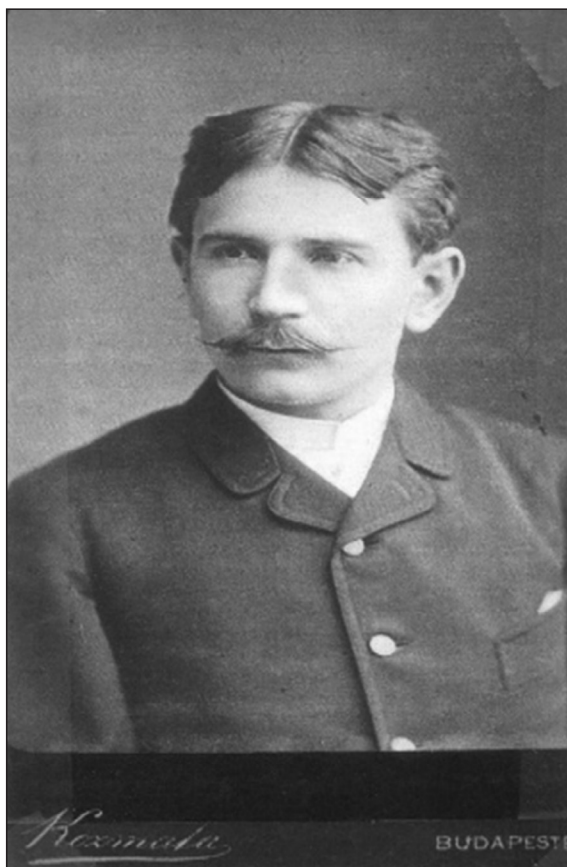
Ahhoz, hogy jobban megértsük a klinika alapító professzor életútját, kezdjük a gyökereknél.

1858. március 16-án született a Nógrád vármegyei Béren. Apja *Moravcsik Mihály* evangélikus esperes-lelkész, anyja *Esztergályos Emília*, öt testvére közül bátyja, *Moravcsik Géza* zeneíró, zeneművészeti főiskolai tanár, öccse *Moravcsik Gyula* kiváló ügyvéd, vasúti jogtanácsos, költő, műfordító lett.

Az 1876–77-es tanévben beiratkozott a Királyi Magyar Tudományegyetem orvosi karára, ahol összes vizsgáit és szigorlatait kitüntetéssel végezte és 1881. november 5-én (egyetemes orvostudorrá) orvosdoktorrá avatták. 1881. januártól kezdődően a Szent Rókus Kórház belgyógyászati, szülészeti és nőgyógyászati, illetőleg bőr- és bujakórós osztályán gyakornok, majd segédorvos volt. Mestere *Balogh Kálmán* nagyon jó érzékkel felismerte *Moravcsik* szorgalmát és rátermettségét, és arra buzdította őt, hogy egy fejlődő tu-

Moravcsik Mihály, felesége és hat gyermekük közül négy (balról): Géza, Emma (anyja ölében), Ernő Emil és Gyula

Moravcsik ifjúkori arcképe

dományszakra, az elmekórtan művelésére szánja el magát. *Moravcsik* megfogadta a tanácsot.

1883. október 1-én tanársegédként a *Laufenauer Károly* professzor által vezetett Pszichiátriai Tanszékre került. *Moravcsik* 1886-ban az elmekór- és gyógytan magántanára, a következő évben a Budapesti Törvényszék elmeorvos szakértője, 1892-ben pedig a törvényszéki elmekórtan és lélektan rendkívüli tanára lett. Fordulópontot jelentett az életében, amikor 1896-ban kinevezték az Igazságügyi Orvosi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet vezetőjévé.

A tanszékvezetéstől az Elme- és Idegkórtani Klinika alapításáig

Életében újabb fordulópont volt, amikor 1901-ben kinevezték *Laufenauer Károly* utódjává, a Pszichiátriai Tanszék vezetőjévé. 1902. február 9-én az elmekór- és gyógytan nyilvános rendes egyetemi tanára lett a budapesti Orvoskaron. Nem elégedett meg azzal, hogy nagy elődje nyomdo-

kain haladva, nyugalmas és kényelmes életet élhet. Többre vágyott. Külföldi útjai során beutazta Németország, Franciaország, Anglia, Belgium és Svájc nevezetesebb helyeit, látva az ottani pszichiátriai intézmények körülményeit, rádöbrent, hogy itthon gyerekcipőben jár ez a tudományág. Olyannyira, hogy még saját intézménye sincs, csupán egy osztálya a Szent Rókus Kórházban. Nem újkeletű volt az a gondolat, hogy önálló klinikája legyen az elmeorvosászatnak, hiszen már *Laufenauer* is erről álmodott.

Moravcsik egy 1903. október 13-án, a vallási és közoktatási miniszternek írott beadványában az alábbiakban foglalta össze a pszichiátria helyzetét. „Amíg a Kolozsvári Egyetem teljesen modern berendezésű elmeorvosi klinikával rendelkezik, addig Budapesten, ahol pedig orvosainak legnagyobb része nyeri kiképeztetését, az elmeorvos megfélelő modern intézet híjában a legmostohább viszonyok között leledzik.”

A kétszáz elmebeteg befogadására alkalmas intézmény terveit is mellékelte. A beadványt az Orvostudományi Tanártestület egyhangúlag elfogadta, és pártolólággal továbbította.

Ennek ellenére csak 1906 őszén kezdődhetett el az építkezés.

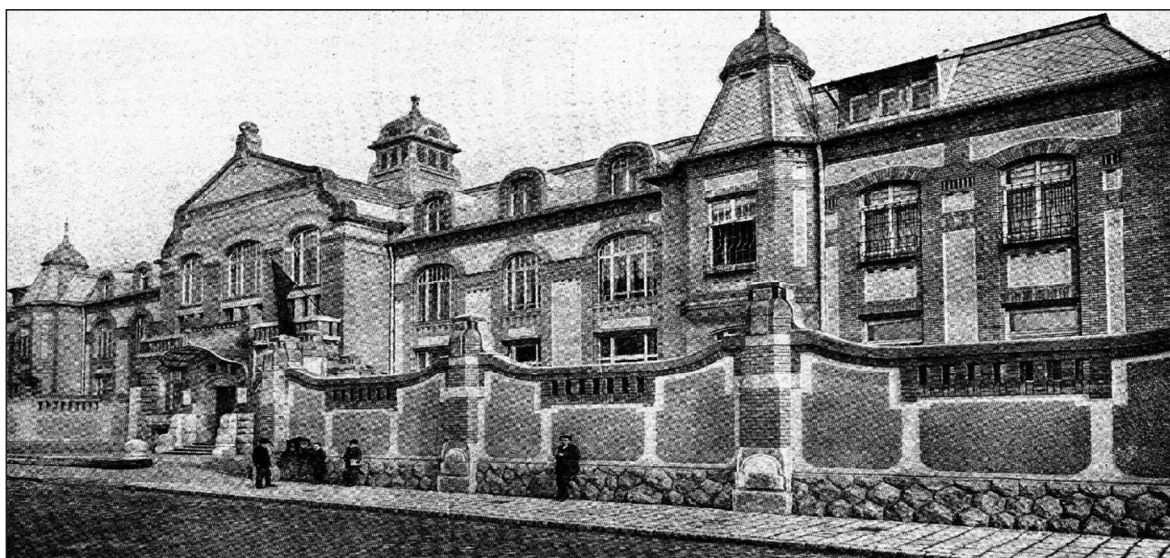
Alig két év múlva 1908. november 1-jén nyitotta meg kapuit az Elme- és Idegkórtani Klinika, melyet *Moravcsik* útmutatása szerint *Korb Flóris* és *Giergl Kálmán* tervezett 160 betegre, pavilonrendszerben. Cél volt, hogy a tanításra, a tudó-

mányos tevékenységre, a betegek racionális szabadabb elhelyezésére, különösen pedig „individualizáló eljárásra kellő módot és alkalmat nyújtson”. Amikor a Klinika 1908-ban megkezdte működését, *Moravcsik* valamennyi egyéb tevékenységét munkatársainak adta át, és mint igazgató, minden erejét a klinika igazgatásának és hatékony működésének szentelte.

A Klinika bemutatása

1906-ban az Elme- és Idegkórtanban megjelent „A budapesti kir. tudomány-egyetem elmeorvosi klinikája” című tárczájában (sic!) is ír arról, hogy milyen szempontok vezérelték klinikájának szervezésében. *„A lehetőség határai között figyelem volt arra, hogy a betegek részére kellemes otthon biztosítsák, s megtalálhassák mindazt, ami az értelemre, a kedélyre és a szociális érzésre fejlesztően, emelően hat. Sok évi tapasztalatom arra tanított, hogy az elmebajosok előszeretettel ápolják a virágokat, kellemesen elszórakoznak velük és örömmel kísérik fejlődésüket. Kórtermeik berendezése semmiben sem különbözik a más klinikákétól.*

Éppen ezért az egyes helyiségeket, a nappali csarnokokat és folyosókat kellemes, lágy, összhangzó színekkel; az ablakokat, udvarokat, a sétáló kertet virágokkal, fákkal, bokrokkal díszítettük.

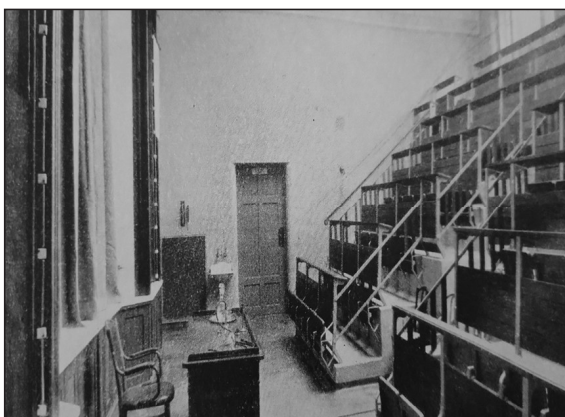
A Klinika épülete

Szórakoztatásukra, foglalkoztatásukra nagy figyelmet fordítottam, mert hiszen tudjuk, hogy az elmebetegek egyszerű elhelyezésével még nem oldhatjuk meg feladatunkat, hanem arról is gondoskodnunk kell, miként töltsék el az intézetben tartózkodásnak sokszor igen hosszúra terjedő idejét. E célból a hálótérmet külön választottam a nappali helyiségektől, a melyekre elég tágas és csoportokra való felosztást kényelmesen engedő, jól felszerelt csarnokok szolgálnak, a hol az étkezés is történik, csinosan felterített asztalok mellett. Ezenkívül varrógépek, munkatermek is rendelkezésre állnak. A klinika egyes helyiségei házi telefonnal vannak összekötve. Az igazgató tanár azonban mindenfelé közvetlenül is érintkezhet. Ezenkívül úgy a tanár dolgozószobájában, mint a portás fiókjában a városi telefonnak is van állomása. A kórtermekből pedig jelzések történhetnek a fő-, illetve az osztályápolók szobáiba.

Arra törekedtem, hogy az elmebetegek, és azok elhelyezésére való intézetek iránt a közvéleményben a régi mostohább viszonyok miatt kiformálódott kedvezőtlen előítéletek már a külső berendezés, a szabadabb kezelés alapján is megváltoz-

Általános betegek nappali kezelője

Tanterem

Hálótér

A nyugodt betegek nappali csarnoka

zanak, eloszoljanak, s azokat is olyan betegeknek tekintsek, mint másokat.”

Munkássága, könyvei, publikációi

Moravcsik tudományos munkásságát három szakaszra bonthatjuk:

- Az első szakaszban pszichiátriai tárgyú és neurológiai kórképekkel foglalkozott, mint például a veszettség, hallucinációk, alkoholizmus, a neurodegeneratív rendellenességek, pszichotikus rendellenességek, központi idegrendszeri szifilisz, szuggesztió, hisztéria, és a hipnózis. Ebben *Laufenauer* közvetlen hatása egyértelmű.

- A második szakaszban tudományos közleményei nagyrészt a törvényszéki pszichiátria tárgykörébe tartoztak.

- A harmadik szakaszban elsősorban pszichopatológiai és pszichiátriai témákra összpontosított. *Kraepelin*, *Schüle* német, *Magnan* francia, *Krafft-Ebing* ausztriai elmeorvosok elveit követte.

Moravcsik lelkes tanító volt, előadásainak tárgyában, különösen a lélektani részét, a finomabb tünetetani elemzést betegbemutatók kapcsán előszeretettel gyakorolta. Első könyve 1888-ban „A gyakorlati elme-kórtan vázlata, különös tekintettel az elmebetegekre vonatkozó hazai törvényekre és rendeletekre” címmel jelent meg a Franklin Társulat könyvnyomdájában. A „Perlekedő tébolyodottságról” című műve 1893-ban jelent meg ugyanott. Kiemelkedik művei közül 1897-ben megjelent a Gyakorlati Elme-kórtan a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat kiadásában. Az orvos a törvénykezések s általában az igazságügyi közszolgálat nélkülözhetetlen tényezőjévé vált, ezért 1901-ben Súlyom Andor jogi doktorral közösen írta „Az orvos működési köre az igazságügyi közszolgálatban” című művét, kiadó a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat. 1903-ban jelent meg „Az idegbetegségek gyógyítása” Singer és Wolfner kiadásában. Nagy sikert aratott szeretett kollégájával, Babarczy Swartzer küngösi báróval, a budai magán-elmegyógyászati intézet vezetőjével szerkesztett „Elme- és Idegkórtan” című műve, amely sorozatként 1903-ban indult és jelent meg az Orvosi Hetilap mellékleteként a Pesti Lloyd Társulat gondozásában. Az előszóban a szerkesztők kifejtik, hogy „*czélunk a pszichiátriát és a neurológiát szolgálni, e tudományokat ápolni, fejleszteni és a tételeit a magyar orvosi rend tagjaival megismertetni.*”

Lefordította Charcot egyik legnagyobb munkáját: „Előadások az idegrendszer köréből” címűt. Fő műve az „Elmekór- és gyógytan” a Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat kiadásában 1912-ben látott napvilágot először, amely négy kiadást ért meg.

Munkásságához hozzátartozik az is, hogy 1905-ben elnyerte a magyar királyi udvari tanácsosi címet, később pedig a Lipót-rendet. Az egyetem rektori méltóságát 1920/21. tanévben töltötte be.

Az iskolateremtő Moravcsik

Mint a múltban és a jelenben is, minden nagy professzor iskolát teremtett és teremt maga köré. Így tett Moravcsik is. A teljesség igénye nélkül nem kisebb nevek kerültek ki iskolájából, mint

a két klinikavezető Reuter Camillo Pécsen és Somogyi István Debrecenben. Ezen kívül munkatársai csoportja három országos igazgatót adott. Németh Ödön, aki az Igazságügyi Orvosi Megfigyelő és Elme-egógyító Intézet igazgatója lett, az ő halála után utódja Szecsődy Imre vette át a vezetést. Gimesné Hajdú Lili a Frim Intézet, a Gyógypedagógiai Intézet és Gyermekeküldő Telep, majd az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet igazgató főorvosa lett. Tanítványai közt meg kell említeni egy magánintézeti igazgatót, Ringer Jenőt, aki 1905 novemberében megnyitotta a róla elnevezett száz ágyas Budapest-kelenföldi, saját tulajdonú magánszanatóriumát. Továbbá tíz osztályvezető főorvos került ki az iskolájából, hatan törvényszéki elmeszakértők voltak. Pisztora Ferenc napjaink legnevesebb pszichiátria-történésze szerint Moravcsik a modern magyar elme- és idegkórtani iskola megteremtője és lelke lett. Személyiségében és életművében, ha a tanítómester alakját vesszük szemügyre, láthatjuk, hogy a kötelességtudás és teljesítés volt életének fő hajtóereje. „*Példaadása által, szakadatlan munkára buzdítása révén s beosztottjai irányába megnyilvánuló beállítottsága folytán az intézeti vezető eszményi alakja tűnik fel előttünk.*”

Szeretetre méltó modora képessé tette: „*Határozottan, erőteljesen törekedni a lényegesre, de ugyanakkor kedvesen, szelíden a végrehajtás szellemében!*” – s ezt tanítványai is mondani szokták és be is tartották.

Kapcsolata dr. Brenner Józseffel

Kevés számú ránk maradt levele közül a legérdekesebb fiatal kollégájával, Brenner Józseffel, írói néven Csáth Gézával folytatott levelezése.

Éppúgy, mint Csáth, Moravcsik is vonzódott az irodalomhoz és a művészetekhez.

A levelekből kiderül, hogy Csáth nemcsak mint igazgatót, hanem barátját, vagy inkább atyai jóbarátját látta Moravcsikban. Egyik késői levelében Csáth azt írja, hogy főnöke lehetett volna sokkal, de sokkal szigorúbb is hozzá, akkor talán nem fajult volna el annyira morfinizmusa. Leveleiben ezt írja: „*Jobb lett volna, ha akkor így szól*

hozzám, fiatalember a maga egészsége most már jó, de maga morfinista és magát elviszem Godesbergbe (Köln mellett) ott leszokik és azután 3 hó múlva hazajön punktum, ha nem megy és nem lesz egészséges: Kidobom a Klinikáról. Ehelyett látva az én morfium éhségemet, de főleg talán szánakozva kislefokú lázas állapotomon, nem lépett fel szigorúbban.”

Csáth nem csak morfinizmusáról vall, hanem olyan mély szerelmi és hálósobai titkokról, amit csak nagyon kevés emberrel oszt meg bárki. Ugyanebből a levélből kiderül, hogy Moravcsik figyelmeztette Csáthot, amikor az nősülni készült. Csáth levelében ezt írta. „Így történt, hogy megházasodtam. Méltóságos uram jószágosan megkérdezte: »meggondolta a dolgot?« – ahelyett, hogy egyenesen lebeszél, leparancsolt volna ettől az örültségtől. Persze a jövőt nem láthatja senki”

Csáth hosszú levelének utolsó sorai ezek voltak: „Sok mindenről szeretnék még írni, most még csak annyit, hogy bajomért elsősorban magamat okolom, de vesztem oka mégis a háború volt. A háború halottjának tekintem magamat, mert ha ez közbe nem jő, elvontam volna a szert és elváltam volna. Így mindkettőt halasztgattam a békekötésig. Ez pedig oly soká váratott magára míg számomra minden késő lett. Sokszor köszönöm jószágát. Bocsásson meg ha morfinos érzéketlenségemben Önnek valaha is kellemetlen perceket okoztam. Nem tudtam mit cselekszem. Kiváló tisztelettel: B.J.”

Moravcsik Csáthhoz írt leveleiben kollegiálisan bátorítja cikk írására, a szépirodalmi munkásságát nagyra tartja, levelében megköszöni az elutazásra adott szépirodalmi műveket, amelyeket nagy izgalommal olvasott el. Tehetségesnek nevezi Csáthot, ezen kívül atyailag inti az író, hogy jobban vigyázzon egészségére, mielőbb pihenje ki magát szabadságán, hogy kellőképpen tudja szolgálni betegei gyógyulását.

Kollégák jellemzése

Laufenauer tanszékalapító azt írta tanítványáról, hogy: „Nem csak a látottak, hallottak és olvasottak gyors assimilációja által tüntette ki magát, hanem jelentősebb tudományos kérdésekben ön-

álló felfogást és eredetiséget tanúsított. A klinika feladatai közé tartozván a törvényszéki lélektan művelése is, e téren is bő alkalma nyílt az elmekór- és gyógytanban szerzett kitűnő jártasságát a gyakorlati élet komoly követelményeihez mértén kifejtetni... Pontossága megbízhatósága, lelkiismeretes eljárása a kezdeti nehézségek leküzdésében jelentékeny szerepet játszottak.”

Hudovernig Károly a Duna jobb parti elmebeteg-kórházak kórházigazgató-főorvosának a véleménye szerint: „Mint orvost a jóság és szeretet jellemezte. Egy-egy betege gyógyulásának éppúgy tudott örülni, mintha őt magát érte volna valami szerencse.”

Németh Ödön az Igazságügyi Orvosi Megfigyelő és Elmeorvosító Intézet igazgatójának méltatása: „Az igazságszolgáltatás terén eltöltött két évtizedes működése alatt, ezrekre menő esetben adott gyakran perdöntő véleményt, és a vélemények szerkesztésében utolérhetetlen klasszikus mesternek bizonyult.”

Schaffer Károly, a klinika következő igazgatója az orvosi tevékenységét a következő szavakkal jellemezte: „A beteg az ő számára mindenkor nem csupán klinikai objektum, hanem testileg és lelkileg szenvedő subjektum is volt, akivel ő megéjtően kedves modorával olyképen bánt, amint a művész a hangszerével. Moravcsik hézagpótló továbbfejlesztő munkát végzett Laufenauer alapvető tevékenysége után úgy klinikájának megalkotásával, valamint tankönyvében kifejezésre jutott tudományos épülettel, és így a magyar pszichiatria kettős okon örök lekötelezettje neki.”

Múlt és jelen

Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika

Moravcsik Ernő Emil 1901-ben vette át a tanszék vezetését, és elképzelése alapján a Balassa utcában 1905–1908 között felépült az Elme- és Idegkórtani Klinika. Az egész klinika átgondolt, humanus, jutalmazó és a társadalomba való visszatérés irányába mutató struktúrával rendelkezett.

„A nyugtalanok épületének leghátsó részéből, hol a csillapító, tartós fürdők és fektetőszobák vannak, fokozatosan megy át a beteg a társas ter-

mekbe, majd a nyugodtak pavillonjának földszintjére, emeletére, és végre mint gyógyult, a főépületnek a kórtermektől teljesen elkülönített szobáiba kerül, melyek az intézet milieujéből a szabad életbe való átmenetet képezik”.

Ez a szemlélet méltó elődje volt a mai felépülés szempontú közösségi pszichiátriai elveknek és gyakorlatnak. *Juhász Pál* az 1970-es években vezette be a klinikán az „open door” rendszert, aminek az egyik kulcsfontosságú elve a páciensek autonómiájának és szabadságának tisztelete volt. *Juhász Pál* hitt abban, hogy a pácienseknek joguk van ahhoz, hogy szabadon mozoghassanak, és ne legyenek zárva, ami elősegíti a gyorsabb és humánusabb gyógyulást. A nyitott ajtó politikája a bizalmon és tiszteleten alapul. Feltételezte, hogy a páciensek rendelkeznek döntéseik meghozatalához szükséges képességekkel, és nem szükséges őket zárva tartani a kezelés sikerességéhez. Az „open door” rendszer hozzájárult ahhoz, hogy a pszichiátriai osztályok ne tűnjenek börtönszerű intézményeknek, ami elősegítette a társadalmi elfogadottságot. A klinikaalapító *Moravcsik* is a kedvezőtlen előítéletek megváltoztatására törekedett a külső berendezések szabadabb kezelésével egy kellemes otthon érzetének biztosítása érdekében. A nyitott ajtó rendszer nagyobb szerepet szán a páciensek családjainak és a közösségeknek is a betegek gyógyulásában.

Moravcsik Alapítvány

Az 1991 óta működő Moravcsik Alapítvány mind a mai napig őrzi *Moravcsik Ernő Emil* emlékét. Az Alapítvány küldetése:

- a Semmelweis Egyetem Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika és az azzal együttműködő szervezetek lehetőségeinek összehangolása;
- a pszichiátriai és idegrendszeri kutatások támogatása, azok szervezése és elősegítése;
- a lelki betegségek megelőzésével és gyógyításával kapcsolatos oktatás támogatása;
- valamint a társadalom mentálhigiénéjének javítása, és a társadalom pszichiátriai kultúrájának emelése.

Simon Lajos docens 1995-től az alapítvány Kuratóriumának elnöke. Elnöksége alatt, az Alapítvány szerteágazó tevékenységét áthatotta és áthatja rehabilitációs szemlélete és a betegekkel szembeni elkötelezettsége. Az Alapítvány keretében végzett munka folyamatosan fejlődött, a munkatársak és a kuratórium a kutatások és az oktatás támogatása mellett – a 2000-es évek eleje óta – egyre nagyobb hangsúlyt helyeznek a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek felépülés központú közösségi alapú rehabilitációjára, valamint a társadalomban velük szemben létező stigmatizáció csökkentésére és oldására.

Az Alapítvány ezeket a célokat különböző módokon valósítja meg. A közösségi pszichiátriai ellátás mellett a foglalkoztatás különböző formáival, a művészetterápia eszközeivel és a művészi önkifejezés erősítésével, a tehetséges személyek bemutatásával és az egész országra kiterjedő antistigma (stigma ellenes) rendezvényekkel.

1. A kulturális esélyegyenlőség megteremtése érdekében meghirdették 2010-ben az országos Ki Mit Tud? vetélkedőt a pszichoszociális fogyatékossgal élők számára, akik nappali kórházi ellátásban, pszichiátriai otthonokban, rehabilitációs központokban, vagy családban élnek. A cél az, hogy bemutathassák tehetségüket a kívüllátnak. Nevezni lehet: vers- és prózamondás, ének, zene, tánc, színjátszás, paródia, vizuális művészet, kézművesség kategóriákban. Az érdeklődés nagy, évente 100–120 produkció jelentkezik kb. 400 nevező résztvevővel. Ez a rendezvény komplex módon szolgálja azt a célt, hogy a pszichiátriai betegséggel élő, ám bizonyos területeken kiemelten tehetséges embereket megismerjük és biztosítsuk számukra a nyilvános szereplés sikerélményét. Azok a betegek, akik megtalálják a művészi alkotásban önkifejezésük egyik útját, megmutatják tehetségüket a nyilvánosságnak, felvállalják saját magukat betegségükkel együtt, könnyebben megszabadulhatnak az önstigmatizáció démonától.

2. A Moravcsik Alapítvány 2009-ben hozta létre a Budapest Art Brut Galériát, hogy állandó kiállítóhelyet tudjon biztosítani a pszichiátriai betegséggel élő art brut és outsider művészek és alkotásaik bemutatására. A Galéria – mint egy kulturális, közösségi tér – lehetőséget biztosít a

társadalom tagjai számára, hogy megismerkedhessenek a pszichoszociális fogyatékossgal élő alkotóművészekkel, ami segít abban, hogy az esetlegesen velük szemben létező előítéleteik és fenntartásaik csökkenjenek. A személyes megismerés tapasztalás élménye komoly hatással van a látogatókra, ami segítséget nyújt a pszichiátriai betegséggel élők szélesebb társadalmi elfogadásához. A Galériában havi-kéthavi rendszerességgel nyílnak meg új kiállítások, hétköznaponként kreatív programoknak és alkotóműhelynek ad helyet.

3. Az Alapítvány 2010 óta szervezi meg nagyszabású éves művészeti eseményét a PsychArt24 Művészeti Maratont, ami egy 24 órás, nyitott alkotóműhely, ahol hivatásos képzőművészek, art brut művészek, és outsider alkotók festhetnek, rajzolhatnak, ismerkedhetnek egymással. A közös térben történő együtt alkotás, a spontán feltétel nélküli kommunikáció, a másik ember munkájának megismerése volt az alap gondolata a PsychArt24 létrehozásának. Az esemény célja, hogy csökkentse a stigmát és a mentális betegségekkel élőkkel szembeni diszkriminációt, miközben egy szórakoztató kulturális programot kínál az összes résztvevő számára. A pszichoszociális fogyatékossgal élők így lehetőséget kapnak arra, hogy felvállalhassák önmagukat alkotóként, esetenként művészként, és ne betegként viszonyuljon hozzájuk a környezetük. 2024-ben már Magyarország 7 városában rendezték meg a PsychArt 24 eseményt, pontosan egy időben mindenhol. A különböző helyszíneken a közös térben készült képekből minden évben kiállítás nyílik, amit vándorkiállításaként a rendezvény minden városában bemutatnak. Ezek a kiállítások minden alkotó számára nagy elismerést jelentenek és a pozitív visszajelzések a közösség részéről erősítik a személyes identitásukat.

Az elmúlt 14 év tapasztalata alapján elmondhatjuk, hogy a Moravcsik Alapítvány országos rendezvényei egyik legfontosabb pozitív hatása az alkotói, előadói identitás erősítése mellett a nem alkotó, nem fellépő pszichoszociális fogyatékossgal élő klienseink szerepváltásából adó-

dik. Ők várják, fogadják a résztvevőket és a biztonságos környezetben magabiztosan irányítják és segítik a nagyszámú alkotót, színpadi fellépőt, miközben megélik, hogy a támogatott, segített helyzetükből átlépnek a segítő pozíciójába, és ennek a szerepnek megfelelően viselkednek, kommunikálnak.

Az Alapítvány büszkén viseli *Moravcsik* professzor nevét és tevékenységével őrzi szellemiségét, aki a beteget testileg és lelkileg szenvedő szubjektumként kezelte és – utódját *Schaffer Károly* professzort idézve – „*akivel ő megejtően kedves modorával olyképpen bánt, amint a művész a hangszerével.*”

Összegezés

Mind a levelekből, mind a kollégák *Moravcsik Ernő Emil*-ről írt jellemzéseiből leginkább az derül ki, hogy szelíd, megértő és jó ember volt, aki szerette a kollégáit és betegeit is. Nem szerette és sohasem kereste a szereplést, hatásokra nem vadászott. Hogy zseni volt? Egy bizonyos, rettenően szorgalmas volt, hivatásának élt. Ezt emelték ki a 1924. október 9-én, Budapesten bekövetkezett halálakor a róla írt nekrológok. Több napilap is méltatta a professzor munkásságát, a közlemények mindegyike mély sajnálatát fejezte ki értelmetlen halála kapcsán, ugyanis egy fogműtét utáni vérmérgezésbe halt bele.

Egy biztos, *Moravcsik* olyat tudott létrehozni, illetve felépíteni, amit sem elődjének sem kortársainak nem sikerült Magyarországon. A Balassa utcai Klinika, aminek minden zugát ő álmodta meg, a mai napig a pszichiátria és neurológia fellelvára. Az épületben működő Pszichiátriai Klinikát jelenleg *dr. Réthelyi János* professzor, a Neurológiai Klinikát pedig *dr. Bereczki Dániel* professzor vezeti. Szintén a Balassa utcai épületben kapott helyet az elmúlt években az Orvosi Képzőképző Klinikához tartozó Neuroradiológiai Tanszék és a Gyermekgyógyászati Klinikához tartozó Gyermekpszichiátriai Osztály.

Irodalom

1. HUSZÁR ILONA:
Moravcsik Ernő Emil munkássága.
A Pszichiátriai Klinika tervezésének szakmai indoklása és működtetésének alapelvei. In: Bitter István, Huszár Ilona, Szirmai Imre (szerk.): A Balassa utcai klinikák 100 éve. Szemelvények az intézmény történetéből 1908–2008, Semmelweis Kiadó, Budapest, 2008; 25–42.
2. HUDOVERNIG KÁROLY:
Moravcsik Ernő Emil (1858 márc. 16. – 1924. okt. 9.): Gyógyászat, 1924; 64, 681–682.
3. NÉMETH ZOLTÁN:
A Budapest Egyetem Elme- és Idegkórtani klinikája. Vasárnapi Újság, 1910; 57 (10) 197–198.
4. MORAVCSIK ERNŐ EMIL:
A budapesti kir. tudomány-egyetem elmekórtani klinikája. In: Babarczi Schwartzner Ottó, Moravcsik Ernő Emil (szerk.): Elme- és Idegkórtan V. kötet, 1–4. Pesti Lloyd Társulat, Budapest, 1908; 168–179.
5. PISZTORA FERENC:
A 100 éves budapesti Pszichiátriai Tanszék és Klinika kezdeti időszaka Laufenauer Károly (1882–1901) és Moravcsik Ernő Emil (1902–1925) professzorsága alatt. Ideggyógyászati Szemle, 1983; 36 (5) 193–209.
6. PISZTORA FERENC:
Mivel gazdagította a Moravcsik-iskola a hazai pszichiátriát? Psychiatr Hung 1999; 14(4) 436–476.
7. Levélíró: CSÁTH GÉZA (1887–1919) Címzett: Moravcsik Ernő Emil (1858–1924)
Keletkezés ideje: 1919 nyara.
Terjedelem: 4 oldal, 1 db levél
Autográf tintairású fogalmazvány, szignóval. Csáth Géza mint orvos írja a levelet, B. J. szignóval. Saját egészségi állapotáról, morfinizmusáról.
8. Levélíró: MORAVCSIK ERNŐ EMIL (1858–1924) Címzett: Csáth Géza (1887–1919)
Keletkezés ideje: 1910. jún. 2. – 1911. aug. 22.
Autográf tintairás teljes névaláírással. Brenner József névformában (címzett)
Terjedelem: 5 db levél Csáth Gézának mint orvosnak szólnak a levelek.